

1.

A versek kreatív-produktív megközelítése

Baka István: *Ősz van az űrben*

Benkes Zsuzsa — Petőfi S. János

1. Bevezetés

A kreatív-produktív megközelítés lényegének, előnyeinek és alkalmazásmódjainak főbb aspektusait az eddigi publikációk (mindenekelőtt az *Elkallódni megkerülni* könyv megfelelő fejezetei) úgy hisszük, kellőképpen megvilágították, ezért azokkal itt újból nem kívánunk foglalkozni.

Amit viszont újból és újból hangsúlyozni szeretnénk az az, hogy ennek a megközelítésnek a feladata az analitikus-kreatív megközelítés előkészítése abból a célból, hogy abban a tanulók (az elemzők) érdekeltőbbek legyenek, s ezáltal aktívabban vegyenek részt; valamint az, hogy ennek a megközelítésnek a során egyaránt próbára tehessék és elmélyíthessék mind a költői alkotások felépítésére, mind az anyanyelvük helyes használatára vonatkozó ismereteiket.

Ebben a tanulmányban a főbb gyakorlattípusokhoz kívánunk — mintaként — gyakorlatleírásokat nyújtani. A “mintaként” megjegyzést itt valóban komolyan kell venni, mert a lehetséges feladatmegfogalmazásoknak (az elemi feladatok lehetséges kombinációinak) a száma valóban kimeríthetetlen.

Annak a szemléltetésére, hogy akár csak egy verssel is hányféle gyakorlat végezhető el, valamennyi gyakorlatot ugyanarra a versre

— Baka István “Ősz van az űrben” című versére — vonatkoztattuk. Emellett a választás mellett szólt az is, hogy az analitikus-kreatív megközelítés kérdéseivel foglalkozó tanulmány is ezt a verset használja fel szemléltető szöveggént. (A két tanulmány egyes részei közötti kapcsolat nyilvánvalóbbá tétele érdekében a jelkomplexus főbb összetevőit — amelyekkel kapcsolatban kreatív-produktív gyakorlatokat mutatunk be, illetőleg, amelyekre az analitikus-kreatív megközelítés fő műveletcsoportjai irányulnak — mindkét tanulmányban ugyanazokkal a képszimbólumokkal jelöljük. Minthogy továbbá az *Elkallódni megkerülni* kötetben is ezeket a szimbólumokat használtuk, ez a megoldás a két kötet között is kapcsolatot teremt.)

Ebben a tanulmányban részletesebben csak az utolsó gyakorlat-típussal foglalkozunk. (A 4.1 és 4.2-ben leírt gyakorlatokhoz lásd a III. fejezet 4. részét.)

2. Gyakorlatleírások

Ahogy a Bevezetés-ben említettük, valamennyi gyakorlatot ugyanarra a versre, Baka István “Ősz van az űrben” című versére vonatkoztattuk. (A vers eredeti szövegéhez lásd **t1** — ami az analitikus megközelítést tárgyaló tanulmányban a vers **t1.a** variánsának felel meg.)

A következőkben bemutatott gyakorlatokat hat csoportba osztottuk: az első négy csoport gyakorlatai a szövegnek mint jelkomplexusnak fő összetevőivel kapcsolatosak, az ötödik csoport összetett gyakorlatokat tartalmaz, a hatodik csoport gyakorlatai a kreatív-produktív megközelítés egy-két, az előzőektől eltérő módját kívánják érzékeltetni. Minden gyakorlat-típussal kapcsolatban először azt vázoljuk, hogy mi célt szolgálnak az e csoportba tartozó feladatok, majd bemutatjuk a gyakorlatok alapjául választott vehikulumokat és a feladatok leírását.

11

Baka István: ŐSZ VAN AZ ŰRBEN

Hullnak a barna-piros levelek,
leválva a nyár faláról,
mint elhagyott, öreg kazánról
festék- és rozsdarétegek.

Hullnak a barna-piros levelek:
a fára varjú száll, s hogy összetörje,
csőréből koponyákat ejt a kőre,
s fal édes agyvelőt: dióbelet.

Hullnak a barna-piros levelek,
ágak közt átszítál a kék üresség:
száraz avarra üvegcserepekként
Isten halott tekintete pereg.

Hullnak a barna-piros levelek,
hull a világ, és hullunk véle mi,
nedvét kiszívó levéltetvei;
Ősz van az űrben, a vég közeleg.

1

Vehikulum [= Ve]

**A szöveg 'jelölő-jelölt' szerkezetének
fizikai hordozója**

A vehikulummal kapcsolatos alábbi gyakorlatok elsősorban azt a célt szolgálják, hogy e gyakorlatok végzői kreatív módon foglalkozzanak egy adott szöveg poétikai formába nem öntött lexikai anyaga különféle vizuális megjelenési formákba való elrendezésének a lehetőségeivel. Nyilvánvaló ugyanis, hogy adott esetben akár csak egy-egy verssor többiétől eltérő elhelyezése a vers szöve-

gében önmagában is jelentéshordozó lehet (lásd például Weöres Sándor "Fughetta" című versét, vagy a különféle képverseket).

Attól függően természetesen, hogy a poétikai formába nem öntött lexikai anyag szövegmondatai tartalmazznak-e vagy nem tartalmazznak mondattagoló és mondatokat egymástól elválasztó írásjeleket, nagybetűs mondatkezdést stb., ezek a gyakorlatok a legkülönfélébb (elsősorban grammatikai természetű) kérdések megoldását teszik szükségessé és megbeszélését teszik lehetővé.

Itt és csaknem valamennyi további gyakorlat esetén megkívánjuk azt is, hogy a gyakorlat végzői az általuk létrehozott vehikulumnak címet is adjanak, ami további általános szövegtani és verstani kérdések tárgyalásához vezet.

1.1

A gyakorlat céljára szolgáló *vehikulum* a következő (lásd **t1/0**).

t1/0

hullnak a barna-piros levelek leválva a nyár faláról mint elhagyott öreg kazánról festék- és rozsdarétegek hullnak a barna-piros levelek a fára varjú száll s hogy összetörje csőréből koponyákat ejt a kőre s fal édes agyvelőt dióbelet hullnak a barna-piros levelek ágak közt átszítál a kék üresség száraz avarra üvegcserepekként Isten halott tekintete pereg hullnak a barna-piros levelek hull a világ és hullunk véle mi nedvét kiszívó levéltetvei ősz van az űrben a vég közeleg

A *feladatot* a következő módon fogalmazhatjuk meg:

Az a szöveg, amit kézhez kaptál az eredeti szöveget nem a szerzője által megalkotott formában mutatja.

(a) Válaszolj arra a kérdésre, hogy az adott szöveg szerinted eredetileg próza vagy vers szövege-e, és indokold a választásodat!

(b) A válaszodnak megfelelően írd át az adott szöveget az általad elképzelt formába!

(c) Adj címet a szövegednek!

1.2

A gyakorlat céljára szolgáló *vehikulum* a következő (lásd t1/0):

t1/0

Hullnak a barna-piros levelek,
leválva a nyár faláról,
mint elhagyott, öreg kazánról
festék- és rozsdarétegek.

Hullnak a barna-piros levelek:
a fára varjú száll, s hogy összetörje,
csőréből koponyákat ejt a kőre,
s fal édes agyvelőt: dióbelet.

Hullnak a barna-piros levelek,
ágak közt átszítál a kék üresség:
száraz avarra üvegcserepekként
Isten halott tekintete pereg.

Hullnak a barna-piros levelek,
hull a világ, és hullunk véle mi,
nedvét kiszívó levéltetvei;
ősz van az űrben, a vég közeleg.

A feladatot így fogalmazhatjuk meg:

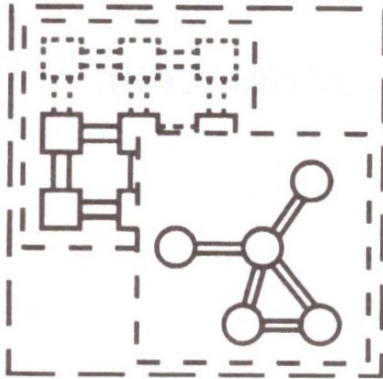
A szöveg, amit kézhez kaptál, egy adott vers eredeti szövegét tartalmazza, de nem az eredeti formában. A költő nem olyan módon helyezte el egymás alá a vers sorait, mint azt a neked kézbe adott szöveg mutatja.

(a) A verssorok és versszakhatárok megtartásával alakítsd át a megadott versszöveg fizikai megjelenési formáját úgy, hogy az egymás alá írt verssorokat egymáshoz képest (jobbra vagy balra) elmozdítva más — általad indokolható — vizuális megjelenési formát kapj!

(b) Indokold meg az általad létrehozott formát!

(c) Adj címet a versednek!

2.

Formáció [= Fo]

**A szöveg vehikulumához rendelhető
formai felépítés**

A formai felépítéssel kapcsolatos gyakorlatok elsősorban azt a célt szolgálják hogy a gyakorlatok végzői kreatív módon foglalkozzanak adott lexikai anyag különféle szintaktikai és poétikai elrendezhetőségének lehetőségeivel. Azt hisszük, nem kell külön hangsúlyozni, hogy ezek a gyakorlatok is mennyi, kizárólag grammatikai kérdés megoldását és megbeszélését teszik szükségessé.

2.1

A gyakorlat céljára szolgáló *vehikulum* a következő (lásd t1/0):

t1/0

A barna-piros levelek hullnak,
a nyár faláról leválva,
mint öreg, elhagyott kazánról
rozsdá- és festék-rétegek.

A barna-piros levelek hullnak:
varjú száll a fára, s hogy összetörje,
a kőre koponyákat ejt csőréből,
s fal dióbelet: édes agyvelőt.

A barna-piros levelek hullnak,
a kék üresség ágak közt átszítál:
üvegcserepekként száraz avarra
pereg Isten halott tekintete.

A barna-piros levelek hullnak,
a világ hull, és véle hullunk mi,
nedvét kiszívó levéltetvei;
az űrben ősz van, közeleg a vég.

A feladatot így fogalmazhatjuk meg:

A szöveg, amit kézhez kaptál, egy vers átalakított szövege. A verssorok és a versszakok sorrendje megegyezik az eredeti sorrenddel, az egyes verssorokban a szavak sorrendje azonban nem.

(a) Próbáld megváltoztatni a sorokban a szavak sorrendjét úgy, hogy eredményül egy számodra elfogadható vers szövegét kapd!

(b) Adj címet a versednek!

2.2

A gyakorlat céljára szolgáló *vehikulum* a következő (lásd t1/0):

t1/0

a barna-piros levelek a nyár faláról leválva hullnak mint festék- és
mosdarétegek öreg elhagyott kazánról

vajú száll a fára s csőréből a kőre koponyákat ejt hogy összetörje s dióbelet
fal édes agyvelőt hullnak a barna-piros levelek

a kék üresség ágak közt átszítál a barna-piros levelek hullnak Isten halott
tekintete száraz avarra üvegcserepekként pereg

a világ hull és mi nedvét kiszívó levéltetvei hullunk véle az űrben ősz van a
barna-piros levelek hullnak közeleg a vég

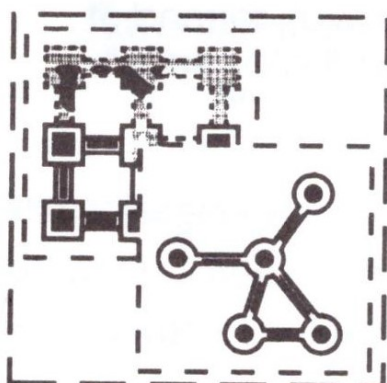
A feladatot a következőképpen fogalmazhatjuk meg:

A szöveg, amit kézhez kaptál, egy vers átalakított szövege. Az egyes szövegrészek a vers egyes versszakainak átrendezett szóanyagát tartalmazzák, a szövegrészek sorrendje viszont megegyezik a versszakok eredeti sorrendjével.

(a) Próbáld meg az egyes szövegrészeket átalakítani úgy, hogy eredményül egy-egy négy soros versszakot kapj! Az átalakításnál ügyelj arra is, hogy az általad létrehozott négy versszakból egy számodra elfogadható vers jöjjön létre!

(b) Adj címet a versednek!

3.

Sensus [= Se]

A szöveg vehikulumához rendelhető szemantikai felépítés

A szemantikai felépítésre vonatkozó alábbi gyakorlatok elsősorban azt a célt szolgálják, hogy e gyakorlatok elvégzői kreatív módon foglalkozzanak a lokális és globális szemantikai összefüggőség kérdéseivel, ahol a “lokális” kifejezés egy-egy szókapcsolatnak, a “globális” pedig a vers egészének a szemantikai elfogadhatóságára utal. Minthogy a megszüntetett eredeti szemantikai összefüggőség helyreállítására irányuló kísérletek során különféle szintaktikai és poétikai természetű megfontolások is szükségesek, a gyakorlatok eredményeinek a megbeszélése ezekre is ki kell terjedjen.

A 3.1-3.5 gyakorlatok céljára szolgáló *vehikulumok* a követke-

zők. (Mivel ezeknek a gyakorlatoknak a leírásában bemutatott vehikulumok lényegében azonos természetűek, a rájuk vonatkozó feladatot csak a 3.5 gyakorlatnál fogalmazzuk meg.)

3.1 t1/0

Hullnak a barna-piros levelek,
/.../ a nyár faláról,
mint elhagyott, /.../ kazánról
festék- és rozsdarétegek.

/.../ a barna-piros levelek:
a /.../ varjú száll, s hogy összetörje,
/.../ koponyákat ejt a kőre,
s /.../ édes agyvelőt: dióbelet.

Hullnak a /.../-piros levelek,
ágak közt átszítál /.../ kék üresség:
száraz avarra üvegcserepekként
/.../ halott tekintete pereg.

Hullnak a /.../-piros levelek,
hull a világ, /.../ hullunk véle mi,
nedvét kiszívó /.../;
ősz van az űrben, a /.../ közeleg.

3.3 t1/0

Hullnak a barna-piros /.../,
leválva a /.../ faláról,
mint elhagyott, öreg /.../
festék- és /.../rétegek.

Hullnak a barna-piros /.../:
a fára /.../ száll, s hogy összetörje,
csőréből /.../ ejt a kőre,
s fa édes /.../: dióbelet.

Hullnak a barna-piros /.../,
ágak közt átszítál a kék /.../:
száraz /.../ üvegcserepekként
/.../ halott tekintete pereg.

Hullnak a barna-piros /.../,
hull a /.../, és hullunk véle mi,
nedvét kiszívó /.../;
/.../ van az űrben, a /.../ közeleg.

3.2 t1/0

/.../ a barna-piros levelek,
/.../ a nyár faláról,
mint /.../, öreg kazánról
festék- és rozsdarétegek.

/.../ a barna-piros levelek:
a fára varjú /.../, s hogy /.../,
csőréből koponyákat /.../ a kőre,
s /.../ édes agyvelőt: dióbelet.

/.../ a barna-piros levelek,
ágak közt /.../ a kék üresség:
száraz avarra üvegcserepekként
Isten halott tekintete /.../.

/.../ a barna-piros levelek,
/.../ a világ, és /.../ véle mi,
nedvét /.../ levéltetvei;
ősz /.../ az űrben, a vég /.../.

3.4 t1/0

Hullnak a /.../ levelek,
/.../ a nyár faláról,
mint /.../, /.../ kazánról
festék- és rozsdarétegek.

Hullnak a /.../ levelek:
a fára varjú száll, s hogy összetörje,
csőréből koponyákat ejt a kőre,
s fal /.../ agyvelőt: dióbelet.

Hullnak a /.../ levelek,
ágak közt átszítál a /.../ üresség:
száraz avarra /.../
Isten /.../ tekintete pereg.

Hullnak a /.../ levelek,
hull a világ, és hullunk véle mi,
/.../ /.../ levéltetvei;
ősz van az űrben, a vég közeleg

3.5

t1/0

Hullnak a barna-piros levelek,
.....
mint elhagyott, öreg kazánról
festék- és rozsdarétegek.

Hullnak a barna-piros levelek:
a fára varjú száll, s hogy összetörje,
csőréből koponyákat ejt a kőre,
s fal: dióbelet.

Hullnak a barna-piros levelek,
ágak közt átszítál a kék üresség:
száraz avarra
Isten halott tekintete pereg.

Hullnak a barna-piros levelek,
hull a világ, és hullunk véle mi,
.....
ősz van az űrben, a vég közeleg.

Ezekhez a vehikulumokhoz a *feladat* a következőképpen fogalmazható meg:

Az a szöveg, amit kézhez kaptál, egy vers hiányos szövege.
A vers egyes sorainak szótagszáma a következő:

10, 8, 9, 8 /
10, 11, 11, 10 /
10, 11, 11, 10 /
10, 10, 10, 10.

- (a) Próbáld kiegészíteni az üresen hagyott részeket (az adott sor szótagszámának megfelelően) úgy, hogy egy számodra elfogadható verset kapj!
- (b) Adj címet a versednek

Megjegyzés: A kézbe adott szöveg leírásánál közölhetjük azt is, hogy a 3.1 esetében a vers minden hatodik szavát töröltük; a 3.2 esetében az igéket, illetőleg az igeneveket; a 3.3 esetében a főneveket; a 3.4 esetében a mellékneveket, illetőleg a melléknévi használatú kifejezéseket; a 3.5 esetében hasonlatokat és metaforákat.

3.6

Ebben az esetben a tanulók kezébe a vers eredeti szövegét adjuk (lásd t1), s azzal kapcsolatban a következő *feladatot* fogalmazzuk meg:

Abban a versszövegben, amit kézhez kaptál, három sor nem a vers szerzőjétől származik.

(a) Véleményed szerint melyik ez a három sor? Indokold meg a döntésedet!

(b) Az általad idegennek tartott sorokat helyettesítsd más sorokkal (megtartva a helyettesített sor szótagszámát) úgy, hogy egy számodra elfogadható verset kapj!

(c) Adj címet a versednek!

Relátum [= Re]

A szöveg adott módon interpretált vehikulumához rendelhető világfragmentum

A világfragmentumokkal (pontosabban ezek adott versben való bemutatásával) kapcsolatos feladatok azt a célt szolgálják, hogy a gyakorlatok végzői kreatív módon foglalkozzanak azzal a kérdéssel, hogy egy adott valóságdarab hányféleképpen jeleníthető meg egy versben akkor is, ha csupán a nyelvi kifejezések globális sorrendjét változtatjuk meg, illetőleg azzal, hogy a különféle globális sorrendekben kimutatható eltérések esetleg milyen egymástól eltérő valóságdarabokra engednek következtetni.

4.1

A gyakorlat céljára szolgáló *vehikulum* elemei (amiket a gyakorlatot elvégzők természetesen összekeverve kapnak meg) a következők (lásd **t1/0**):

t1/0

5 Hullnak a barna-piros levelek,
leválva a nyár faláról,
mint elhagyott, öreg kazánról
festék- és rozsdarétegek.

L Hullnak a barna-piros levelek,
ágak közt átszítál a kék üresség:
száraz avarra üvegcserepekként
Isten halott tekintete pereg.

A Hullnak a barna-piros levelek:
a fára varjú száll, s hogy összetörje,
csőréből koponyákat ejt a kőre,
s fal édes agyvelőt: dióbelet.

3 Hullnak a barna-piros levelek,
hull a világ, és hullunk véle mi,
nedvét kiszívó levéltetvei;
ősz van az űrben, a vég közeleg.

A *feladatot* a következőképpen fogalmazhatjuk meg:

A kézhez kapott papírszeleteken egy vers versszakait olvashatod.

(a) Próbálj meg ezekből a versszakokból egy számodra elfogadható verset összerakni! (A sorok előtt található számok vagy betűk arra szolgálnak, hogy amikor a versed elkészült, eredményedet ezeknek a felhasználásával közölheted: ezek egymásutánja ugyanis a te versed versszakainak egymásutánját fogja jelezni.)

(b) Indokold meg az általad választott sorrendet!

(c) Adj címet a versednek!

4.2

Ebben az esetben a gyakorlatban résztvevők kezébe az eredeti verset és az annak még öt átrendezett változatát tartalmazó lapot adjuk (lásd **I-VI.**).

I.

A Hullnak a barna-piros levelek:
a fára varjú száll, s hogy összetörje,
csőréből koponyákat ejt a kőre,
s fal édes agyvelőt: dióbelet.

L Hullnak a barna-piros levelek,
ágak közt átszítál a kék üresség:
száraz avarra üvegcserepekként
Isten halott tekintete pereg.

5 Hullnak a barna-piros levelek,
leválva a nyár faláról,
mint elhagyott, öreg kazánról
festék- és rozsdarétegek.

3 Hullnak a barna-piros levelek,
hull a világ, és hullunk véle mi,
nedvét kiszívó levéltetvei;
ősz van az űrben, a vég közeleg.

II.

A Hullnak a barna-piros levelek:
a fára varjú száll, s hogy összetörje,
csőréből koponyákat ejt a kőre,
s fal édes agyvelőt: dióbelet.

5 Hullnak a barna-piros levelek,
leválva a nyár faláról,
mint elhagyott, öreg kazánról
festék- és rozsdarétegek.

L Hullnak a barna-piros levelek,
ágak közt átszítál a kék üresség:
száraz avarra üvegcserepekként
Isten halott tekintete pereg.

3 Hullnak a barna-piros levelek,
hull a világ, és hullunk véle mi,
nedvét kiszívó levéltetvei;
ősz van az űrben, a vég közeleg.

III.

5 Hullnak a barna-piros levelek,
leválva a nyár faláról,
mint elhagyott, öreg kazánról
festék- és rozsdarétegek.

A Hullnak a barna-piros levelek:
a fára varjú száll, s hogy összetörje,
csőréből koponyákat ejt a kőre,
s fal édes agyvelőt: dióbelet.

L Hullnak a barna-piros levelek,
ágak közt átszítál a kék üresség:
száraz avarra üvegcserepekként
Isten halott tekintete pereg.

3 Hullnak a barna-piros levelek,
hull a világ, és hullunk véle mi,
nedvét kiszívó levéltetvei;
ősz van az űrben, a vég közeleg.

IV.

5 Hullnak a barna-piros levelek,
leválva a nyár faláról,
mint elhagyott, öreg kazánról
festék- és rozsdarétegek.

L Hullnak a barna-piros levelek,
ágak közt átszítál a kék üresség:
száraz avarra üvegcserepekként
Isten halott tekintete pereg.

A Hullnak a barna-piros levelek:
a fára varjú száll, s hogy összetörje,
csőréből koponyákat ejt a kőre,
s fal édes agyvelőt: dióbelet.

3 Hullnak a barna-piros levelek,
hull a világ, és hullunk véle mi,
nedvét kiszívó levéltetvei;
ősz van az űrben, a vég közeleg.

V.

- L** Hullnak a barna-piros levelek,
ágak közt átszítál a kék üresség:
száraz avarra üvegcserepekként
Isten halott tekintete pereg.
- A** Hullnak a barna-piros levelek:
a fára varjú száll, s hogy összetörje,
csőréből koponyákat ejt a kőre,
s fal édes agyvelőt: dióbelet.
- 5** Hullnak a barna-piros levelek,
leválva a nyár faláról,
mint elhagyott, öreg kazánról
festék- és rozsdarétegek.
- 3** Hullnak a barna-piros levelek,
hull a világ, és hullunk véle mi,
nedvét kiszívó levéltetvei;
ősz van az űrben, a vég közeleg.

VI.

- L** Hullnak a barna-piros levelek,
ágak közt átszítál a kék üresség:
száraz avarra üvegcserepekként
Isten halott tekintete pereg.
- 5** Hullnak a barna-piros levelek,
leválva a nyár faláról,
mint elhagyott, öreg kazánról
festék- és rozsdarétegek.
- A** Hullnak a barna-piros levelek:
a fára varjú száll, s hogy összetörje,
csőréből koponyákat ejt a kőre,
s fal édes agyvelőt: dióbelet.
- 3** Hullnak a barna-piros levelek,
hull a világ, és hullunk véle mi,
nedvét kiszívó levéltetvei;
ősz van az űrben, a vég közeleg.

A feladatot a következőképpen fogalmazhatjuk meg:

A kézhez kapott lapon egy vers szövegének hat különböző változatát olvashatod. (Az egyes változatokat I-VI-ig római számok jelölik.)

(a) Válaszd ki a számodra leginkább elfogadható versszöveget, és indokold a választásodat!

(b) Adj címet az általad választott versnek!

4.3

A 4.3-4.4 gyakorlat céljára szolgáló *vehikulumok* a következők. (Mivel ezeknek a gyakorlatoknak a leírásában bemutatott vehikulumok lényegében azonos természetűek, a rájuk vonatkozó feladatot csak az utóbbinál fogalmazzuk meg.)

t1/0.A

leválva a nyár faláról
mint elhagyott öreg kazánról
festék- és rozsdarétegek
hullnak a barna-piros levelek

a fára varjú száll s hogy összetörje
csőréből koponyákat ejt a kőre
s fal édes agyvelőt dióbelet
hullnak a barna-piros levelek

ágak közt átszítál a kék üresség
száraz avarra üvegcserepekként
Isten halott tekintete pereg
hullnak a barna-piros levelek

hull a világ és hullunk véle mi
nedvét kiszívó levéltetvei
ősz van az űrben a vég közeleg
hullnak a barna-piros levelek

t1/0.B

hullnak a barna-piros levelek
leválva a nyár faláról
mint elhagyott öreg kazánról
festék- és rozsdarétegek

hullnak a barna-piros levelek
a fára varjú száll s hogy összetörje
csőréből koponyákat ejt a kőre
s fal édes agyvelőt dióbelet

hullnak a barna-piros levelek
ágak közt átszítál a kék üresség
száraz avarra üvegcserepekként
Isten halott tekintete pereg

hullnak a barna-piros levelek
hull a világ és hullunk véle mi
nedvét kiszívó levéltetvei
ősz van az űrben a vég közeleg

4.4

t1/0.A

hullnak a barna-piros levelek
mint elhagyott öreg kazánról
festék- és rozsdarétegek
ősz van az űrben a vég közeleg

a fára varjú száll s hogy összetörje
csőréből koponyákat ejt a kőre
s fal édes agyvelőt dióbelet
ősz van az űrben a vég közeleg

ágak közt átszítál a kék üresség
száraz avarra üvegcserepekként
Isten halott tekintete pereg
ősz van az űrben a vég közeleg

hullnak a barna-piros levelek
hull a világ és hullunk véle mi
nedvét kiszívó levéltetvei
ősz van az űrben a vég közeleg

t1/0.B

hullnak a barna-piros levelek
leválva a nyár faláról
mint elhagyott öreg kazánról
festék- és rozsdarétegek

hullnak a barna-piros levelek
a fára varjú száll s hogy összetörje
csőréből koponyákat ejt a kőre
s fal édes agyvelőt dióbelet

hullnak a barna-piros levelek
ágak közt átszítál a kék üresség
száraz avarra üvegcserepekként
Isten halott tekintete pereg

hullnak a barna-piros levelek
hull a világ és hullunk véle mi
nedvét kiszívó levéltetvei
ősz van az űrben a vég közeleg

A feladatot a 4.3 és 4.4 gyakorlattal kapcsolatban a következőképpen fogalmazhatjuk meg:

A kézhez kapott lapon egy vers szövegének két változatát olvashatod.

(a) Válaszd ki a számodra leginkább elfogadhatónak tűnő versszöveget, és indokold a választásodat!

(b) Adj címet a kiválasztott versnek!

4.5

A gyakorlat céljára szolgáló *vehikulum* elemei (amiket a gyakorlatot végzők természetesen összekeverve kapnak meg!) a következők (lásd **t1/0**):

t1/0

A hullnak a barna-piros levelek	2 leválva a nyár faláról
T mint elhagyott öreg kazánról	4 festék- és rozsdarétegek
K a fára varjú száll s hogy összetörje	C csőréből koponyákat ejt a kőre
6 s fal édes agyvelőt dióbelet	3 ágak közt átszítál a kék üresség
F száraz avarra üvegcserepekként	H Isten halott tekintete pereg
B hull a világ és hullunk véle mi	8 nedvét kiszívó levéltetvei
P ősz van az űrben a vég közeleg	

A feladatot a következőképpen fogalmazhatjuk meg:

A kézhez kapott papírszeleteken egy vers sorait olvashatod.

(a) Próbáld meg ezekből a sorokból egy számodra elfogadható verset összerakni. (A sorok előtt található számok vagy betűk arra szolgálnak, hogy amikor a versed elkészül, eredményedet ezeknek a felhasználásával közölheted: ezek egymásutánja ugyanis a te versed sorainak egymásutánját fogja jelezni.)

(b) Adj címet a versednek!

4.6

A következő három gyakorlat (A,B,C) lényegében azonos típusú, de különböző nehézségi fokú.

A

A gyakorlat céljára szolgáló *vehikulum* a következő (lásd **t1/0**):

t1/0

ŐSZ VAN AZ ŰRBEN

a, barna-piros, hullnak, levelek
a, faláról, leválva, nyár
elhagyott, kazánról, mint, öreg
és, festék-, rozsdarétegek

a, barna-piros, hullnak, levelek
a, fára, hogy, összetörje, s, száll, varjú
a, csőréből, ejt, koponyákat, kőre
agyvelőt, dióbelet, édes, fal, s

a, barna-piros, hullnak, levelek
a, ágak, átszítál, kék, közt, üresség
avarra, száraz, üvegcserepekként
halott, Isten, pereg, tekintete

a, barna-piros, hullnak, levelek
a, és, hull, hullunk, mi, véle, világ
kiszívó, levéltetvei, nedvét
a, az, közeleg, ősz, űrben, van, vég

A feladatot így fogalmazhatjuk meg:

A kézhez kapott lapon egy "Ősz van az ūrben" című négy versszakos vers versoranként betűrendbe szedett szóanyagát olvashatod.

(a) A verssorok (és a versszakok) sorrendjét megtartva, az azokban található szóanyag átrendezésével – anélkül, hogy az egyes szóalakokat megváltoztatnád –, próbálj meg egy számodra elfogadható négy versszakos verset létrehozni.

(b) Sorold fel azokat a szempontokat, amelyek szerint a betűrendbe szedett szóanyagot a számodra elfogadható vers létrehozása érdekében átrendezted!

B

A gyakorlat céljára szolgáló *vehikulum* a következő (lásd t1/0):

t1/0

ŐSZ VAN AZ ŪRBEN

a, a, barna-piros, elhagyott, és, festék-, faláról, hullnak, kazánról, leválva, levelek, mint, nyár, öreg, rozsdarétegek

a, a, a, agyvelőt, barna-piros, csőréből, dióbelet, ejt, édes, fal, fára, hogy, hullnak, koponyákat, kőre, levelek, összetörje, s, s, száll, varjú

a, a, avarra, ágak, átszítál, barna-piros, halott, hullnak, Isten, kék, közt, levelek, pereg, száraz, tekintete, üresség, üvegcserepekként

a, a, a, az, barna-piros, és, hull, hullnak, hullunk, kiszívó, közeleg, levelek, levéltetvei, mi, nedvét, ősz, ūrben, van, vég, véle, világ

A feladat megfogalmazása a következő lehet:

A kézhez kapott lapon egy "Ősz van az ūrben" című négy versszakos vers versszakonként betűrendbe szedett szóanyagát olvashatod.

(a) A versszakok sorrendjét megtartva, a rendelkezésedre álló szóanyag átrendezésével – anélkül, hogy a szóalakokat megváltoztatnád –, próbálj meg egy számodra elfogadható négy versszakos verset létrehozni!

(b) Sorold fel azokat a szempontokat, amelyek szerint a betűrendbe szedett szóanyagot a számodra elfogadható vers létrehozása érdekében átrendezted!

C

A gyakorlat céljára szolgáló *vehikulum* a következő (lásd t1/0):

t1/0

ŐSZ VAN AZ ŰRBEN

a, a, a, a, a, a, a, a, a, a, agyvelőt, az, avarra, ágak, átszítál, barna-piros, barna-piros, barna-piros, barna-piros, csőréből, dióbelet, elhagyott, ejt, édes, és, és, fal, faláról, fára, festék-, halott, hogy, hull, hullnak, hullnak, hullnak, hullnak, hullunk, Isten, kazánról, kék, kiszívó, koponyákat, kőre, közeleg, közt, levelek, levelek, levelek, levelek, levéltetvei, leválva, mi, mint, nedvét, nyár, öreg, összetörje, ősz, pereg, rozsdarétegek, s, s, száll, száraz, tekintete, üresség, űr, űrben, üvegcserepekként, van, varjú, véle, vég, világ

A feladatot így fogalmazhatjuk meg:

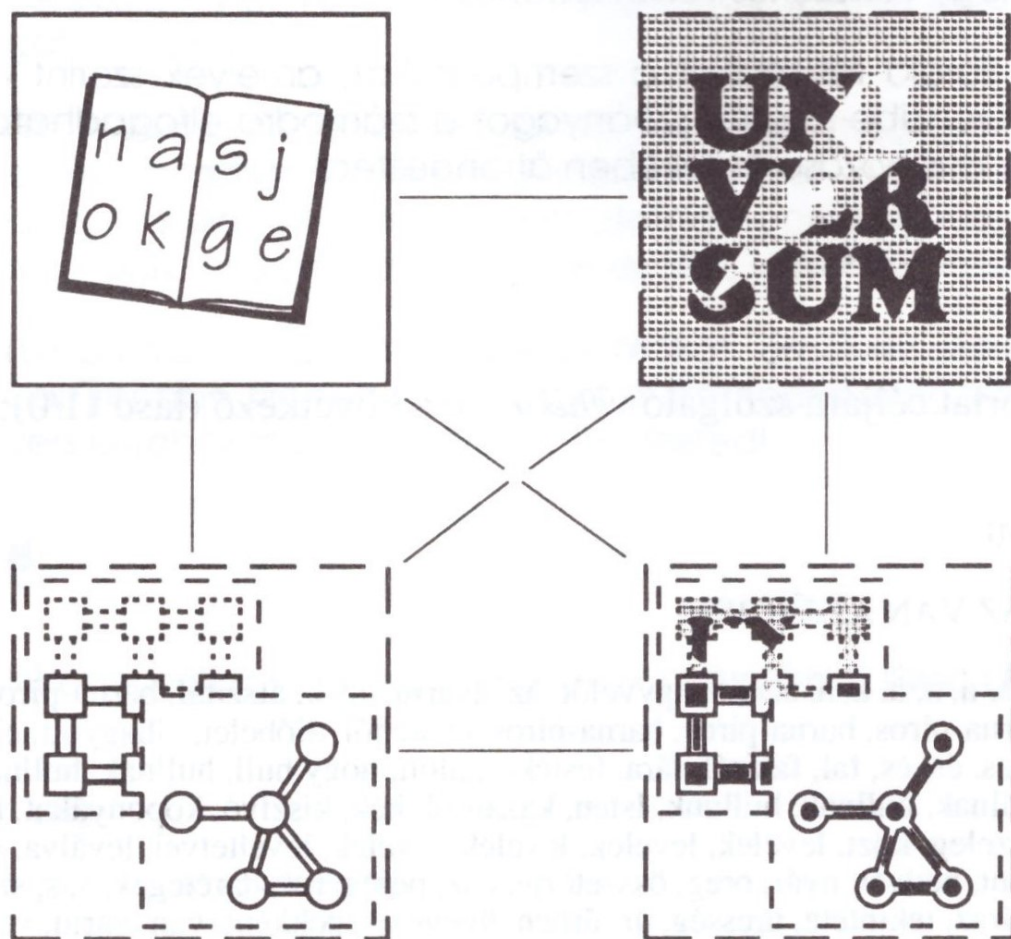
A kézhez kapott lapon egy "Ősz van az űrben" című vers betűrendbe szedett teljes szóanyagát olvashatod.

(a) A rendelkezésedre álló szóanyag átrendezésével, – anélkül, hogy az egyes szóalakokat megváltoztatnád –, próbálj meg létrehozni egy, a címnek megfelelő és számodra elfogadható verset!

(b) Sorold fel azokat a szempontokat, amelyek szerint a betűrendbe szedett szóanyagot a számodra elfogadható vers létrehozása érdekében átrendezted!

5.

Egyidejűleg több jelkomplexus-összetevőt érintő gyakorlatok

A kreatív-produktív megközelítés eddig bemutatott lehetséges gyakorlattípusai kiegészítéséül néhány olyan, az eddigieknél összetettebb gyakorlatot mutatunk be, amelyek több kreatív művelet egyidejű elvégzését kívánják meg.

5.1

Ezt a gyakorlatot az 1.1 és a 3.1 gyakorlatok összekapcsolásával hoztuk létre.

A gyakorlat céljára szolgáló *vehikulum* a következő (lásd t1/0):

t1/0

hullnak a barna-piros levelek (...) a nyár faláról mint elhagyott (...) kazán-
ról festék- és rozsdarétegek (...) a barna-piros levelek a (...) varjú száll s
hogy összetörje (...) koponyákat ejt a kőre s (...) édes agyvelőt dióbelet
hullnak a (...) -piros levelek ágak közt átszítál (...) kék üresség száraz avar-
ra üvegcserepekként (...) halott tekintete pereg hullnak a (...) -piros levelek
hull a világ (...) hullunk véle mi nedvét kiszívó (...) ősz van az úrben a (...)
közeleg

A feladatot így fogalmazhatjuk meg:

Az a hiányos szöveg, amit kézhez kaptál, az eredeti szöve-
get nem a szerzője által megalkotott formában mutatja.

(a) Válaszolj arra a kérdésre, hogy az adott szöveg szerinted
eredetileg próza vagy vers szövege-e, és indokold a válasz-
tásodat!

(b) Próbáld meg az üresen hagyott helyeket kitölteni úgy,
hogy egy számodra elfogadható szöveget kapj!

(c) A válaszodnak megfelelően írd át az adott szöveget az
általad elképzelt formába!

(d) Adj címet a szövegednek!

Megjegyzés: A kézbe adott szöveg leírásánál közölhetjük azt is, az
eredeti szöveg minden hatodik szavát töröltük.

5.2

Ezt a gyakorlatot a 2.1 és a 4.1 gyakorlat összekapcsolásával
hoztuk létre.

A gyakorlat céljára szolgáló *vehikulum* elemei (amelyet a gya-
korlatot elvégzők természetes összekeverve kapnak meg) a követ-
kezők (lásd t1/0):

t1/0

5 A barna-piros levelek hullnak,
a nyár faláról leválva,
mint öreg, elhagyott kazánról
rozsdá- és festék-rétegek.

L A barna-piros levelek hullnak,
a kék üresség ágak közt átszítál:
üvegcserepekként száraz avarra
pereg Isten halott tekintete.

A A barna-piros levelek hullnak:
varjú száll a fára, s hogy összetörje,
a kőre koponyákat ejt csőréből,
s fal dióbelet: édes agyvelőt.

3 A barna-piros levelek hullnak,
a világ hull, és véle hullunk mi,
nedvét kiszívó levéltetvei;
az úrben ősz van, közeleg a vég.

A feladatot így fogalmazhatjuk meg:

A kézhez kapott papírszeleteken egy vers átalakított versszakait olvashatod. Az átalakított szövegben a verssorok sorrendje megegyezik az eredeti sorrenddel, az egyes verssorokban a szavak sorrendje azonban nem.

(a) Változtasd meg a sorokban a szavak sorrendjét úgy, hogy eredményül számodra elfogadható versszakokat, és e versszakokból egy számodra elfogadható verset tudj létrehozni. (A versszakok előtt található számok vagy betűk arra szolgálnak, hogy amikor a versed elkészült, azt írd le ezeknek a felhasználásával: ezek egymásutánja ugyanis a te versed versszakainak egymásutánját fogja jelezni.)

(b) Indokold meg az általad választott versszaksorrendet!

(c) Adj címet a versednek!

5.3

Ezt a gyakorlatot a 3.2 és a 4.1 gyakorlatok összekapcsolásával hoztuk létre.

A gyakorlat céljára szolgáló *vehikulum* elemei (amelyet a gyakorlatban résztvevők természetesen összekeverve kapnak meg) a

következők (lásd t1/0):

t1/0

5 /.../ a barna-piros levelek,
/.../ a nyár faláról,
mint /.../, öreg kazánról
festék- és rozsdarétegek.

L /.../ a barna-piros levelek,
ágak közt /.../ a kék üresség:
száraz avarra üvegcserepekként
Isten halott tekintete /.../.

A /.../ a barna-piros levelek:
a fára varjú /.../, s hogy /.../,
csőréből koponyákat /.../ a kőre,
s /.../ édes agyvelőt: dióbelet.

3 /.../ a barna-piros levelek,
/.../ a világ, és /.../ véle mi,
nedvét /.../ levéltetvei;
ősz /.../ az űrben, a vég /.../.

A feladatot így fogalmazhatjuk meg:

A kézhez kapott papírszeleteken egy olyan vers versszakait olvashatod, amelynek szövegéből bizonyos kifejezéseket töröltünk.

(a) Próbáld meg kitölteni az üres helyeket úgy, hogy eredményül számodra elfogadható versszakokat, és ezekből a versszakokból egy számodra elfogadható verset tudj létrehozni. (A versszakok előtt található számok vagy betűk arra szolgálnak, hogy amikor a versed elkészült, azt írd le ezeknek a felhasználásával: ezek egymásutánja ugyanis a te versed versszakainak egymásutánját fogja jelezni.)

(b) Indokold meg az általad választott sorrendet!

(c) Adj címet a versednek!

5.4

A gyakorlat céljára szolgáló *vehikulum* (amit a gyakorlatot végzők természetesen összekeverve kapnak meg) a következő (lásd t1/0):

t1/0

hullnak a barna-piros levelek
hull a világ és hullunk véle mi
nedvét kiszívó levéltetvei
ősz van az űrben a vég közeleg

hullnak a barna-piros levelek
leválva a nyár faláról
mint elhagyott öreg kazánról
festék- és rozsdarétegek

a, a, avarra, ágak, átszítál, barna-piros, halott, hullnak, Isten, kék, közt, levelek, pereg, száraz, tekintete, üresség, üvegcserepekként

a, a, a, agyvelőt, barna-piros, csőréből, dióbelet, ejt, édes, fal, fára, hogy, hullnak, koponyákat, kőre, levelek, összetörje, s, s, száll, varjú

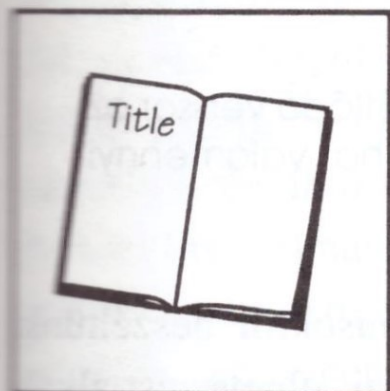
A feladatot így fogalmazhatjuk meg.

A kézhez kapott papírszeleteken egy vers kétszeresen átalakított szövegét találod. Kettőn a vers két eredeti versszakát, másik kettőn a vers két másik versszakának betűrendbe szedett szóanyagát.

(a) A betűrendbe szedett szóanyag átrendezésével, anélkül, hogy az egyes szóalakokat megváltoztatnád, próbálj meg létrehozni olyan versszakokat, amelyeket a másik két papírszeleten található két versszakkal együtt egy számodra elfogadható verset alkotó sorrenbe tudsz rendezni!

(b) Írd le a versedet, és indokold meg azokat az átrendezéseket, amelyeket annak létrehozása érdekében végrehajtottál!

(c) Adj címet a versednek!

A globális tematikus kompozíciót érintő gyakorlatok

Az alábbiakban bemutatott gyakorlatok azt a célt szolgálják, hogy a gyakorlat végzői kreatív módon foglalkozzanak azzal a kérdéssel, hogy egy adott cím milyen tematikus egységeket tartalmazó vers címe lehet, és hogy ezek a tematikus egységek ebben a versben kompozicionálisan milyen módon helyezhetők el.

6.1

A feladatot így fogalmazhatjuk meg:

Egy kortárs magyar költőnk egyik négy versszakból álló versének címe "Ősz van az űrben".

(a) Írj nyolc olyan szót (szókapcsolatot), amelyek azokra a témákra utalnak, amikről te írnál egy ilyen című versben!

(b) Gondold végig és írd le, hogy a választott szavaid (szókapcsolataid) által megjelölt témák melyik versszakban és milyen sorrendben fordulnának elő, ha neked kellene írnod egy "Ősz van az űrben" című négy versszakos verset!

6.2

A feladat megfogalmazása a következő lehet:

Egy kortárs magyar költőnk egyik négy versszakból álló versének címe "Ősz van az űrben". A vers minden versszakában egy verssor azonos.

(a) Találj ki egy olyan verssort, amely egy ilyen című, négy versszakból álló versnek minden versszakában megismétlődhetne!

(b) Tegyél javaslatot arra is, hogy ez az ismétlődő verssor az egyes versszakok hányadik sora lenne, ha valamennyi versszakot négy sorból kellene létrehozni!

Bár a fentiekben mindvégig gyakorlattípusokról beszéltünk, célszerűbb lett volna a 'gyakorlatok prototípusai' elnevezést alkalmazni. Mindazok a gyakorlatok ugyanis, amelyeket bemutattunk, lényegi tulajdonságaik megtartása mellett elvégezhetők más 'feladat-megfogalmazás' alapján is. Itt egyrészt olyan lehetséges változatokra gondolunk, mint az eredeti szöveg mondatközi, illetőleg mondatzáró írásjeleinek, valamint nagybetűs szókezdéseinek megtartása vagy törlése, másrészt azoknak az információknak a minőségére és mennyiségére, amelyeket a résztvevőknek a feladat elvégzésére vonatkozóan nyújthatók. (A feladat-megfogalmazások változataira az *Elkallódni megkerülni* kötet valamennyi bemutatott gyakorlata után részletes információkat talál az olvasó.)

3. Példa egy gyakorlat elvégzéséhez és eredményei elemzéséhez

Mint erre az előzőekben már utaltunk, az e fejezetben bemutatott gyakorlattípusok közül — tekintettel arra, hogy ilyen típusú gyakorlattal eddig nem foglalkoztunk — itt csupán a *globális tematikus kompozíciót érintő gyakorlat*-okat (6.1-6.2) tárgyaljuk részletesebben. (A 4.1 és 4.2 feladatok elvégzéséhez lásd e könyv III. fejezetének 4. részét.)

Az ehhez a gyakorlattípushoz tartozó mindkét *feladatot* (6.1-6.2) egy 30-as létszámú középiskolai osztály tizenhat éves korú tanulóival oldattuk meg; 16-an a 6.1, 14-en a 6.2 feladatra válaszoltak.

A 6.1 gyakorlatot megoldó tanulók eredményeit az 1. táblázat foglalja össze. A táblázat fejlécében a tanulók sorszámát tüntettük fel; az első függőleges oszlopban a római számok az egyes versszakokat jelölik; a vízszintes sorok azt mutatják, hogy rendezték a tanulók a témához választott, szavakat (szókapcsolatokat) — a 6.1.b feladat kívánalmainak megfelelően — versszakokba; az egyes kifejezések után zárójelbe tett számokkal (1-8.) pedig azt a sorrendet jelöltük, amelyben a tanulók a nyolc kifejezést a 6.1.a feladatra adott válaszként feltüntették.

Az a) és b) feladat megoldásaival kapcsolatban a következőket említjük meg:

- a 16 tanuló közül 14-nek sikerült találnia nyolc olyan kifejezést, amely a feladatban megadott című, általa elképzelt vers témáira utalhat; a felsorolt kifejezések számát tekintve a 3., 4., 8. és 9. sorszámú tanulók válaszai 'hiányos'-ak;
- a 3., 8. és 9. sorszámú tanulók megoldásaiban egyszavas témamegjelölések szerepelnek, a többiek általában minőségjelzői ("vidám szüret", "költöző madarak"), birtokos jelzői ("az ősz hangulata", "a nyár örömei"), illetőleg határozói ("emlékezés a múltra") szó szerkezetekkel (szókapcsolatokkal) válaszolnak, alany - állítmány szerkezetű kifejezések ("hullanak a levelek", "meghalnak az emberek") az 5. sorszámú tanuló megoldásában fordulnak elő;
- a 16 tanuló által választott valamennyi kifejezés lényegében három szemantikai mezőbe rendezhető, aszerint hogy az egyes tanulók az "Ősz van az űrben" címet teljes egészében (3., 4., 5., 6., 8., 9., 15. és 16. sorszámúak) vagy annak csupán az "Ősz van" (7., 10., 11., 13. és 14. sorszámúak), illetőleg "az

	1	2	3	4
I.	lenyugvó nap(2) hulló csillag(1)	hulló csillag(2) lassan távolodó fénycsóva(3)	sötétség(1) hideg(2)	mosolygó csillagok(5) kósza arany sugar(2)
II.	hanyatló technika(5) vörös fény sugar(6)	haldokló nap(6) arany fényű égés(8)	sivárság(3) magány(4)	aranycsóvájú üstökös(1) —
III.	robbanó nyár(4) űrbaleset(3)	vörös fényű üstökös(1) némán közeledő űrhajó(4)	ábrándozás(5) félelem(6)	— —
IV.	haláleset(7) fülsiketítő csönd(8)	mélyreható csönd(6) hatalmas robbanás(8)	halál(7) —	— magány(6)
	5	6	7	8
I.	szorongó lelkiállapot(1) hűvös(2)	szomorú táj(2) ázott madár(5)	hűvös csend(1) egyedüllét(2)	felfedezni(3) —
II.	a költő hangulata(3) az ősz hangulata(4)	színes álarc(8) csendes borongás(1)	magány(3) emlékezés a múlt(3)	lebegni(2) —
III.	borongós hangulat(5) vidám hangulat(6)	rettegett éj(7) fájdalmas világ(3)	gyötrődés(8) felejtett múlt(3)	feladni(8) —
IV.	a világ szenved(7) meghalnak az emberek(8)	emberi pusztaság(6) néma sikoly(4)	remény(6) feledés(7)	csalódni(4) —
	9	10	11	12
I.	remény(4) üresség(1)	ragyogó napsugár(2) sárguló levelek(1)	búcsúzó nyár(8) —	tétova homály(1) derengő fény(2),
II.	hidegség(2) magány(3)	szorgos állatok(3) költöző gólyák(7)	homály(2) hideg(3)	hulló csillag(3) kihúnyó emberélet(4)
III.	elhagyatottság(6) —	vidám szüret(8) borongós idő(4)	hulló levelek(5) költöző madarak(7)	"hová tart?"(5) szürkülő ég(6)
IV.	elmúlás(5) —	esőverte kismadár(6) szélcsavarta fák(5)	kopasz fák(4) fázó madarak(6)	világosság(8) virradat(7)
	13	14	15	16
I.	elmúlás(7) természet(3)	költöző madarak(1) naplemente(8)	hulló falevél(1) szeretet/szerelem(5)	boldogság(1) a nyár örömei(2)
II.	megújulás(5) tavasz(2)	száraz levelek(3) avar(4)	szélsűvítés(2) hold/csillag(4)	elmúlás(4) csend
III.	szeretet(8) nyugalom(4)	lány őszi szél(5) üres pad(6)	boldogság(6) magány(3)	magány(5)/elhagyatottság(3) kilátástalanság(7)
IV.	emberiség(1) boldogság(6)	elmúlás(2) szemerkélő eső(7)	gyenge napfény(7) várakozás(8)	remény(8) —

1. táblázat

úrben" (1., 2., és 12. sorszámúak) összetevőjét tartották meghatározónak;

- figyelemre méltó, hogy a 10. és 11. sorszámú tanulók kivételével, akik egy, az adott évszakot 'közvetlenül leíró' vershez választottak témákat, a többiek a témaválasztáskor lehetséges 'szimbolikus jelentés'-ekre is gondoltak.

A fentieket látszik igazolni annak a 14 tanulónak (1., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 12., 13., 14., 15., 16.) a megoldása, akik az a) és b) feladatra adott válaszaikat az itt változtatás nélkül közölt — önkéntes — indoklással is kiegészítették:

(1) "Ez egy szomorú cím, és nekem az űr szóról mindig az az űrbaleset jut az eszembe."

(3) "Az űr szó belőlem mindig negatív érzéseket vált ki, ugyanúgy, mint az ősz is."

(4) "Azért gondolom így, mert idő szerint építeném fel a verset. Az I. versszakban még megnyilvánul a nyár, a II. versszakban már csak az üstökös csóvája tükrözi az emlékét, a III. versszakhoz nem tudtam témákat írni, az maga az ősz lenne, a IV. versszak pedig már az eljövendő tél."

(5) "Én a címben az űr szón az emberek lelkiállapotát, hangulatát értettem."

(6) "A pusztá látványtól egész a semmiig, az űrig fokozódik."

(7) "Ez a verscím bennem valakinek a lelkivilágát tükrözi, és az ősz az én szememben a hűvösséget, az elhagyatottságot idézi fel."

(8) "Nem tudom, hogy építeném fel a verset. Tulajdonképpen egy csalódott ember vágyait és álmait tudnám elképzelni a vers hátterül. Egy ember, aki már "megúnta" a földi életet, és valami újra vágyik. Nyitott szemmel álmodik, de számára ez a valóság. Lebeg, egy új világba került, de ott is ősz van. A felébredés fáj, csalódott."

(12) "Nem kellett gondolkodnom rajta. Először megközelítem, párosítom az emberélettel, beleszövöm az elképzelésem, közlöm a jövőt."

(13) "Azért ezeket a szavakat írtam, mert számomra fontos és érdekes az idő múlása, a megújulás, az emberek közötti kapcsolat,

szeretet és a boldogság. Hiszen ezek nélkül az élet nem lenne olyan, amilyennek lennie kell, illetve amilyennek az emberek szeretnék.”

(14) “Az őszi nekem mindig az elmúlás, a nyár vége jut eszembe. Egy nyugodt, csendes évszak. Sok romantikus képet tudok elképzelni a verssel kapcsolatban. A képek sorrendjét egy őszi séta képeivel tudnám összhangba hozni, azokat írnám le, amiket ilyenkor lát, tapasztal az ember. Számomra az a legfontosabb, hogy a vers teljes nyugalmat és biztonságot árásszon, megállapodást és megnyugvást.”

(15) “Én talán az Őrt lehoztam a Földre, és valós elemeket emeltem ki. De lehet, hogy a költő a lelkivilágára gondol az “ű” szóban.”

(16) “Ezeket a szavakat azért írtam, mert a vers lehet több jelentésű is. Tehát nem pusztán a táj, egy évszak leírása, hanem a költő lelki-, érzelmi világa. Nekem az ősz az elmúlást jelenti. A mű címét így értelmeztem: a költő lelkében űr van, vagyis üresség.”

A 6.2 feladatra adott tanulói (1-14) válaszok (a kitalált verssor és a javaslat a sor versbéli elhelyezésére) a következők:

(1) “*Valami véget ért, valami fáj, s a halál előtt egy utolsó villanás.*”

“Az utolsó sorba tenném, mert ez egy lezáró mondat.”

(2) “*Ó, te gyönyörű őszi nap, mely kacagó széllal társulsz*”

“Ezt a verssort a versszakok első sorának írnám, s ez után a többi őszi képet: táj, időjárás, természet, állatvilág.”

(3) “*Szomorú, sötét, bús az ősz.*”

“A versszakok utolsó sora lenne, vagyis a negyedik sor, és beljebb írnám egy kicsit. Tán azért választottam ezt a verssort, mert ez jellemző az őszre, az elmúlásra.”

(4) “*Néma fák szólalnak meg újra.*”

“A refrén helye: 1-3. versszakban első sor, indító szereppel, a negyedik versszakban utolsó sor, lezáró szereppel, a meghallgatás hiánya, utolsó feljajdulás.”

(5) “*A csillagok, mint falevelek, hullanak és megszületnek.*”

“A versszakok utolsó sora lenne, és az élet körforgását fejezné ki.”

(6) *"Ősz van az ūrben"*

A versszakok első sora lenne az ismétlődő verssor, azért mert olyan hangulatos."

(7) *"Ilyen az ősz, színes, mint a csillagok."*

"Utolsó sorba, emlékeztetőnek, magyarázatnak."

(8) *"Az ősz, mint az ūrben keringő űstökös, mindig visszatér."*

"A versszakok utolsó sorába helyezném, mert szerintem így keltene a legnagyobb hatást."

(9) *"És magányban él az élet. (vagy az idő)"*

"A versszakok harmadik sora lenne. Én két "űr"-re gondoltam, ami fõn van, és egy olyan világra, ami nem létezik, de számunkra mégis van. Ahová mennénk, ahová gondjainkat tennénk. És most épp ott nem történik semmi."

(10) *"S ez az ūr egyre hatalmasodik"*

"A versszakok utolsó sora lenne. Úgy gondolom, a mai fiatalság nem olvas elég verset. S ez az "űr" a mi fejünkben van. Mert közönyösek vagyunk a versek iránt. S ez az "Ősz" pedig az elmúlást jelenti a számomra. Szépen, lassan, mint a hulló falevelet, elfelejtjük a verseket is."

(11) *"A semmiben bekövetkező visszatérő változás"*

"Első soroknak tenném."

(12) *"Hullanak a levelek, és itt is megjelent az ősz."*

"Ezt az ismétlődő verssort minden versszak első sorába tenném, mert ebből el tudnám indítani a versszakok cselekményét."

(13) *"És most ősz van az ūrben"*

"Én úgy gondolom, hogy az utolsó sorban van az ismétlődő sor, mert az első három egy ember életét írja le. Én az ūr szó jelentését egy agynak képzelem el. Tehát az "ősz van az ūrben" olyan metafora, amely burkolja az emberi elme megbomlását."

(14) *"Az üresség, hol beköszönt az ősz, a magány s a lassú vég."*

"A vers első három versszaka így kezdődik, a negyedik versszakban pedig ez az utolsó sor. Az első háromban felszólításként tenném előre, a negyedikben azért utolsó, mert a pesszimizmus kifejezője. Számomra az ūr nem csillagászati űrt jelent, hanem a mai kort."

Az egyes tanulók által választott sorokból egyrészt formai következtetéseket vonhatunk le (a tanuló inkább kötött vagy inkább szabad versre gondolt-e), másrészt tartalmiakat (a tanuló inkább a 'leíró' szinten kíván-e maradni, vagy elsősorban a 'szimbolikus' szintre gondol). A lehetséges következtetésekkel azonban itt nem kívánunk foglalkozni.

E két feladat elvégezethető egymással összekapcsolt módon is, például úgy, hogy az osztály egyik fele a 6.1, másik fele a 6.2 feladot oldja meg, és az egyes megoldások megbeszélését követően megpróbáltatjuk a tanulókkal a két megoldás eredményeit 'párosítani'. (Ez a párosítás azt jelentheti, hogy egy-egy adott témasorhoz választanak a tanulók egy-egy ismétlődő verssort vagy megfordítva.)

Azt hisszük, részletesebb fejtegetés nélkül is világos, hogy a fentiekben bemutatott 6.1 és 6.2 gyakorlatok elvégeztetése milyen alapot teremthet az eredeti vers tematikus elemzéséhez.